

مقدمه

نخستین قدم در شناخت سیره نبوی بررسی و ارزیابی منابع سیره است. تاکنون در این باره تلاشهای فراوانی صورت گرفته، اما هنوز ابعاد ناشناخته‌ای وجود دارد که لازم است مورد بازشناسی قرار گیرد. در این زمینه، مهمترین کار، بررسی چگونگی پدید آمدن نخستین سیره‌ها و پس از آن کشف ارتباط و پیوند آثار تدوین شده به لحاظ اقتباس و تأثیر و تأثر میان آثار اولیه است. تطور دانش سیره‌نگاری در قرون بعد نیز یکی از مسائل اساسی در شناخت منابع سیره نبوی است که لازم است با دقت، فراز و نشیبهای موجود در آن، شناخته و نقادی شود و فضای علمی، مذهبی و تاریخی حاکم بر قرون مختلف، که تأثیر قابل توجهی بر نگاشته‌های تاریخی این دورانها داشته، مورد توجه قرار گیرد.

به هر روی، شناخت سیره نبوی، بدون شناخت درست منابع و مأخذ آن دشوار بوده و در این زمینه، در زبان فارسی پژوهش جدی کمتر صورت گرفته است؛ پژوهشی که می‌تواند به دانشجویان رشته تاریخ - که در مقاطع مختلف تحصیلی نیاز به آشنایی دقیق با منابع و مأخذ تاریخ اسلام دارند - کمک شایان توجهی بنماید. مجموعه حاضر که تلاش دانش‌پژوهان گروه تاریخ پژوهشکده حوزه و دانشگاه است؛ با هدف تبیین برخی از ابعاد سیره نبوی انتخاب شده و درباره آن بحث و تحقیق صورت گرفته است.

موضوع نخستین مقاله، بررسی دیدگاههای مذهبی ابن‌هشام در قیاس با ابن‌اسحاق است. حاصل سخن در این مقاله، آن است که برخلاف مشهور که گفته شده است ابن‌هشام موضع ضد شیعی داشته و برخی مطالب ابن‌اسحاق را حذف کرده، ابن‌هشام مطالب با ارزشی درباره امام علی (ع) از خود و به نام خود بر سیره افزوده که در سیره ابن‌اسحاق نبوده است.

دومین مقاله، گزارشی است از سه کتاب الدرر، الاستیعاب و حجة‌الوداع (از ابن عبدالبر اندلسی) که از عربی ترجمه شده و طی آن به چگونگی آثار ابن عبدالبر در سیره نبوی پرداخته شده است.

سومین مقاله، نقش خاندان زبیر در تدوین سیره نبوی است. در این مقاله، تأثیر راویان زبیری در قرن اول و دوم هجری، در تدوین اخبار سیره نبوی بررسی شده است.

چهارمین مقاله، بررسی تفاوت دیدگاههای واقدی و شاگرد او ابن‌سعد است، که با اقتباس فراوان از آثار استاد خود، طبقات‌الکبری را تدوین کرده است.

پنجمین مقاله، تحقیقی است درباره سیره‌نگاری ابن‌اسحاق، از مورخ و منبع‌شناس معروف، عبدالعزیز الدوری که از عربی ترجمه شده است.

ششمین مقاله، اخبار سیره نبوی در صحیح بخاری است. از آنجا که در آثار حدیثی نیز، بخش مهمی از اخبار سیره نبوی آمده است و مقایسه و نقد و بررسی آنها با سیره نبوی ضرورت دارد، در این مقاله، موضوع مزبور مورد توجه قرار گرفته است.

هفتمین مقاله، تأثیر مطالب واقدی در سیره نبوی بلاذری است، که مجلد نخست کتاب انساب‌الاشراف بدان

اختصاص یافته است. اهمیت این موضوع در آن است که بلاذری اخبار فراوانی را از واقدهی گرفته و بررسی و تطبیق این نقلها، کمک زیادی به شناخت ارتباط این دو نوشته دارد.

هشتمین مقاله، درباره سیره مفقود شده موسی بن عقبه است، که اثری مستقل در سیره بوده و بخشهایی از آن در آثار بعدی بر جای مانده است.

نهمین مقاله، بررسی اصطلاحات تاریخنگاری در طبقات الکبری ابن سعد است که در جهت تبیین سیرهنگاری و اصولاً تاریخ‌نویسی اسلامی تا قرن سوم سودمند است.

دهمین مقاله، منبع‌شناسی کتاب الاصابه ابن حجر عسقلانی است. الاصابه مفصل‌ترین اثر درباره صحابه است که ابن حجر آن را براساس صدها مأخذ تألیف کرده و متأسفانه برخی از آنها به دست ما نرسیده است.

یازدهمین مقاله، درباره نقد اخبار و آثار نگاشته شده درباره سفر پیامبر (ص) به شام است.

دوازدهمین مقاله، کتابشناسی آثاری است که درباره نظام حکومتی پیامبر (ص) نوشته شده است.

سیزدهمین مقاله، گزارشی است از منابع سیره نبوی کتاب البدایة والنهایة ابن کثیر که در حدود پنجاه عنوان کتاب در موضوع سیره و مغازی است.

چهاردهمین مقاله، فهرست کتابهایی که به زبان فارسی یا عربی درباره سیره نبوی نگاشته شده و در کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران نگهداری می‌شود. این فهرست شامل 536 عنوان کتاب (تا زمان انتشار این کتاب) است.

پژوهشکده حوزه و دانشگاه، حجة الاسلام رسول جعفریان که علاوه بر تدوین چند مقاله، بازبینی و تنظیم نهایی کتاب را به شایستگی به انجام رسانده و نیز از مؤلفان ارجمند به ویژه حجة الاسلام حسینیان مقدم که پیگیری امور اجرایی را نیز به عهده داشته‌اند، سپاسگزاری می‌نماید.

پژوهشکده حوزه و دانشگاه